

Het MAB vóór 50 jaar

Januari, februari en maart 1951

Prof. Dr. M.A. van Hoepen RA

GESCHIEDENIS

Het januarinummer opent met twee redactionele mededelingen. De ene betreft het uittreden uit de redactie van Drs. J.A. Geertman. De andere het feit, dat ‘het bestuur van het N.I.v.A. erin heeft toegestemd dat de beoordelingen van ... nieuwe publicaties ... op het vakgebied van de accountancy ... in ons Maandblad worden opgenomen’.

Prof. Dr. S. Kleerekoper opent het januarinummer met: ‘Quantitatieve verhoudingen en technisch- en economisch juiste proportionaliteit’. Deze bijdrage wordt vervolgd in het februarinummer en afgesloten in het maartnummer en beslaat daarmee zelfs iets meer dan eenderde van de omvang van ons Maandblad van het eerste kwartaal 1951. In de woorden van Kleerekoper is de bijdrage erop gericht het volgende ‘nog eens scherp te formuleren en zo goed mogelijk te verdedigen.

I Sinds de 17de eeuw vindt men in de economische geschriften voortdurend het vraagstuk der quantitatieve verhoudingen aan de orde gesteld en wel in de vorm van een wet van de afnemende (of toenemende of constante) meeropbrengst. Reeds bij zeer oude schrijvers treft men formuleringen aan waarbij getracht wordt om aanvankelijk of definitief de invloed van de prijs uit de formulering te écarteren. Verder vertoont de literatuur in deze tijd noch een bevredigende probleemstelling noch een bevredigende analyse.

II De nieuwe literatuur, bijvoorbeeld die verschenen is sinds de tijd van *Alfred Marshall*, vertoont, vergeleken met de oudere, op dit punt slechts wei-

Prof. Dr. M.A. van Hoepen is hoogleraar bedrijfs-huishoudkunde en accountancy EUR, venoot (door middel van beroepsvenootschap) van Deloitte & Touche Accountants, lid Raad voor de Jaarverslaggeving en Raad Ondernemingskamer Gerechtshof Amsterdam.

nig vooruitgang. Dit geldt zeer zeker ook voor de publicaties, die verschenen zijn sinds 1940, althans voor zover zij ter kennis van (Kleerekoper) zijn gekomen.

III *Limperg* heeft het vraagstuk helder gesteld, de begrippen juist afgerond, terecht de eis gesteld van een causale verklaring van de onderhavige verschijnselen en bovendien de richting van de oplossing van het vraagstuk van het bepalen van (de technisch juiste proportionaliteit) in principe geheel juist aangegeven.

IV Het punt van de technisch juiste proportionaliteit is een kritisch punt op de productiecurve en er is alle reden ... (dit punt) als technisch ‘juist’ op te vatten ook zonder dat hierin enige prijs ... een rol speelt.

V De wiskundige analyse, die (Kleerekoper heeft) gegeven ... levert een bevestiging op, van de opvattingen van *Limperg*, zoals zij sinds jaar en dag bekend zijn’.

De datering in de eerste stelling (17de eeuw) lijkt wat overdreven nu bij de ‘verdediging’ daarvan voornamelijk aandacht wordt besteed aan de ideeën van Malthus, Ricardo en Von Thünen (1850!).

Anders dan de formulering in de tweede stelling zou doen vermoeden, wordt aan het werk van Marshall of aan publicaties van na 1940 bij de ‘verdediging’ daarvan nauwelijks of geen aandacht besteed. Van het ‘beroemde boek van *Alfred Marshall*’ wordt opgemerkt, dat ‘de critiek op zijn formuleringen door *Limperg* zo uitvoerig en gedegen ontwikkeld is, dat er geen aanleiding (is) hier nog nader op in te gaan’. Verder worden behandeld John Stuart Mill (1848!), Garver en Hansen (1937) en Gemmill en Blodget (*Economic Principles & Problems*, 1e druk eveneens 1937). Werken van na 1940 heb ik niet aangetroffen.

Bij de behandeling van de derde stelling komt niet zo zeer Limperg aan bod als wel Van der Schroeff; hierbij komt dunkt mij, de ware aanleiding tot deze artikelenreeks openbaar. Van der Schroeff heeft in zijn (in de boekhandel verkrijgbare en 'onder goedkeuring van Prof. v.d. Schroeff uitgegeven') collegedictaat: 'De Leer van de quantitative verhoudingen' scherp stelling genomen tegen de opvattingen van Kleerekoper en 'het probleem (MAvH: de vraag naar de technisch juiste proportionaliteit, zonder dat men in het oordeel de prijzen betreft) ... onomwonden voor onoplosbaar ... verklaard'. Volgens Kleerekoper heeft Van der Schroeff met 'het uitbrengen van een zo scherp judicium (MAvH: 'misleitend', 'volmaakt willekeurig' en 'geen kritische betekenis') ... over een wetenschappelijk werk (MAvH: bedoeld wordt Kleerekopers 'Grondbeginselen der Bedrijfshuishoudkunde'), waarvan hij op de meest essentiële punten geen kennis heeft genomen, blijkt (gegeven) van een gebrek aan zorgvuldigheid in het wetenschappelijke verkeer, dat nauwelijks betaamt'. Kleerekoper meent nogmaals bewezen te hebben, dat 'de eerste eis die *Limperg* ... voor de bepaling van de technisch juiste proportionaliteit heeft gesteld: *Zoek die verhouding van de productiemiddelen, waarin de ongebruikte resten minimaal zijn ... de juiste is geweest*'. Dat punt van de technisch juiste proportionaliteit blijkt het punt te zijn waar de hyperbool van de substitutie-verhouding der productiefactoren raakt aan de isoquant van de constante productiehoeveelheid. Een al met al weinig verrassende uitkomst, althans heden ten dage.

Voorts stelt Th.M. van Erp in het januarinummer 'De interne verslaglegging in grote ondernemingen' aan de orde. De bijdrage bevat weinig thans opmerkenswaardigs. De beschouwingen over de vraag 'wat de kleinste eenheid is waarover nog afzonderlijk verslag wordt uitgebracht' en over de afweging 'qualiteit' en 'snelheid' (lees: betrouwbaarheid en relevantie) doen redelijk modern aan.

H.H.M. Foppe behandelt: 'De verzorging van de vorm bij de opstelling der jaarrekening'. Het gaat hierbij voornamelijk over de balans. Over de winst- en verliesrekening is de auteur wel heel kort. 'Zolang psychologische en concurrentieoverwegingen zich in ons land verzetten tegen het verstreken van meer details in deze rekening, zullen wij ons, ook bij afwezigheid van wettelijke voorschriften, moeten vergenoegen met uiterst summiere opstellingen'. Met betrekking tot de balans bepleit de auteur een 'rangschikking in volgorde van (toenemende) liquiditeit ... (met) zowel voor de actiefzijde als voor de passiefzijde ... dezelfde

richting'. In huidige ogen doet een en ander nogal gedateerd of beter gezegd vanzelfsprekend aan. Een aantal zaken viel mij op. De aanbeveling om deelnemingen te waarderen tegen het bedrag van de nominale kapitaaldeelname (als zijnde het bedrag 'waarvoor de moedervereniging kapitaalrisico draagt'), niet duidelijk wordt waar het verschil met de verkrijgingsprijs blijft. Ingekochte eigen aandelen komen volgens de auteur slechts bij uitzondering (kortstondige belegging en koerssteun) voor activering in aanmerking, anderszins zijn zij te behandelen 'gelijk de aandelen in portefeuille', weer doet de vraag zich voor waar het verschil met de verkrijgingsprijs dan blijft. Het begrip Voorzieningen komt nergens voor, wel het begrip Bestemmingsreserves die soms onder het Vreemd Vermogen ('Reserve Processen'), soms onder het Eigen Vermogen ('Reserve Assurantie Eigen Risico') worden gerangschikt en soms met actiefposten worden gesaldeerd ('Reserve Debiteuren').

G.K.H. Hinnen reageert op een bijdrage van Prof. Dr. H.J. van der Schroeff over 'Vervangingswaarde en prijspolitiek in heden en verleden' uit het oktobernummer 1950 en drs. B. van der Meer reageert met de bijdrage: 'De economische analyse bij de toepassing van de correlatierekening' op de artikelenreeks in de jaargang 1950 van H.A.A. de Melverda over de correlatierekening. Het eerste commentaar bestaat nagenoeg geheel uit citaten (uit de Memorie van Toelichting Wet Belastingherziening 1950) en het tweede gaat over een aantal details van een door De Melverda gegeven voorbeeld. In een naschrift merkt De Melverda op, dat 'het beslist onjuist (is) te vervallen in muggezifterij ... '. Twee bijdragen die naar het mij voorkomt heden, gezien de geringe inhoudelijke bijdrage, waarschijnlijk niet voor plaatsing in aanmerking zouden zijn gekomen.

Drs. J.M. Tanis bespreekt het artikel van A. Kersten: 'Die interne Berichtskritik' (Der Wirtschaftsprüfer, april 1950). Drs. E.J. Flipse bespreekt het boek 'Auditing' van W.H. Bell en R.S. Johns (30e Herziene druk, 1947) en J. Nathans bespreekt het boek 'Cost Accounting' van Dohr en Inghram (3e druk, 1946). Kennelijk een vrucht van de aangekondigde 'N.I.v.A.-beoordelingen'. Ook in het februari- en maartnummer nemen de boekbesprekingen naar mijn indruk een grotere plaats in dan tot dan toe gebruikelijk. In het februarinummer verschijnt een relatief omvangrijke bespreking van Dr. P.J. Verdoorn: 'Grondslagen en techniek van de marktanalyse' (1950, door Dr. J. van Rees). In het maartnummer worden besproken Dr. O. Bakker: 'Bedrijfshuishoudkunde Deel IV (door

Drs. A.Th. de Lange), J.J.W Neuner: 'Cost Accounting' (door A.F. Tempelaar) en (enigszins curieus) Drs. J. Slikboer: 'Handschrift in de reclame' (door Dr. G.W. Ovink). De meeste beoordelingen zijn redelijk voorspelbaar: de Amerikaanse handboeken worden doorgaans als 'typisch Amerikaans, d.w.z. zeer zakelijk en wars van theorie' (A.F. Tempelaar) beschreven. Het 'boek van Dr. Verdoorn (wordt) de beste en meest uitvoerige samenvatting van de grondslagen en de techniek van de marktanalyse ter wereld ...' verklaard.

Het februarinummer opent met de bijdrage: 'Een bedrijfseconomisch niemandsland: het grensgebied tussen kostenverbijzondering en bedrijfs-politiek' van Ir. Ernst Hijmans en Dra. Eva Hijmans. De aanleiding is het commentaar dat Prof. Dr. A. Mey in juli 1950 schreef over het boek van beide schrijvers: 'Hoofdpijnen der Toegepaste Organisatie'. 'Bij de uitwerking van de, ook door schrijvers ... aanvaarde theorie van de integrale kostprijsberekening, is tot dusverre niet voldoende aandacht besteed aan ... *die algemene kosten, waarvoor een oorzakelijk verband met bepaalde productie-onderdelen niet is te vinden ...*' Deze kosten komen 'in aanmerking om als 'stuurinrichting' te worden gehanteerd.'

C.L. Vervaeck stelt 'Het serieprobleem en de administratie' aan de orde. Het artikel bevat onder meer een pleidooi om, nadat (met behulp van de formule van Camp) de optimale seriegrootte is berekend, deze ook daadwerkelijk als omslagbasis in de calculatie te gebruiken voor 'belangrijke kosten die causaal aan een bestelling of serie gebonden zijn'.

Th. van Hoorn doet verslag van 'Het vierde internationale belastingcongres van de I.F.A.'

(International Fiscal Association); ten gevolge van 'de innerlijke spanningen, welke medio 1950 in België optraden als gevolg van de Koningskwestie ... niet te Brussel ... maar te Monte Carlo' gehouden. Opmerkenswaardig is de stelling / resolutie, dat de belastingheffing 'nimmer de schijnwinsten (mag) treffen, welke uit een blote revaluatie van enig activum ontstaan'.

Het maartnummer begint met 18 pagina's 'Kleerekoper', daarna volgen 'Enkele opmerkingen over de organisatie van de administratie in grote ondernemingen' door Th.M. van Erp. Het is een pleidooi voor een 'gedecentraliseerde opbouw ... van de organisatie van de administratie in grote ondernemingen ...; bepaalde elementen daarvan ... kunnen (volgens de auteur) in vele gevallen ... met vrucht ook in het midden- en kleinbedrijf ... worden toegepast.'

C.J. Wesselius heeft 'met enige verbazing' het artikel van G.K.H. Hinnen in het januarinummer gelezen. In dit artikel, dat naar ik aangaf nagenoeg geheel uit citaten uit de MvT bij de Wet Belastingherziening 1950 bestond, was erop geattendeerd, dat de 'Minister van Financiën ... toepassing van het bedrijfseconomisch leerstuk ... van de vervangingswaarde – van hoe grote waarde op zichzelf ook – ... voor transponering op fiscaal gebied ... onverantwoord achtte'. Wesselius meent daaraan toe te moeten voegen, dat de Minister in antwoord op kamervragen ook gezegd heeft 'dat het feit, dat slechts een beperkt aantal ondernemingen een bepaalde gedragslijn volgt ... niet uitsluit, dat te dien aanzien van goed koopmansgebruik kan worden gesproken'. Of dit soort schriftgeleerdheid ter zake van kamerstukken de gewenste fiscale toepassing van de vervangingswaardetheorie daadwerkelijk dichterbij bracht, laat zich niet alleen achteraf betwijfelen.